

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ
INTERNET:

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
<http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

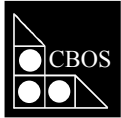
BS/46/99

JAKIE SĄ NASZE ZAROBKI, A JAKIE POWINNY BYĆ? ZAROBKI POSTRZEGANE I POSTULOWANE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

JAKIE SĄ NASZE ZAROBKI, A JAKIE POWINNY BYĆ? ZAROBKI POSTRZEGANE I POSTULOWANE

- W ocenie Polaków w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych wyraźnie zwiększyła się rozpiętość zarobków. W roku '94 ankietowani dostrzegli proporcje między średnimi zarobkami trzech wybranych grup zawodowych o uposażeniach najniższych (sprzątaczką, robotnik w państwowej fabryce, nauczyciel) i najwyższych (prezydent, premier, prywatny przedsiębiorca) na poziomie 1:9, w latach '95 i '96 - 1:11, a w roku '99 - 1:13.
- Postrzeganemu wzrostowi rozpiętości zarobków towarzyszy stopniowy wzrost społecznego przyzwolenia na zróżnicowanie wynagrodzeń. W latach '94 i '95 społeczeństwo dopuszczało zróżnicowanie między średnimi zarobkami wspomnianych grup o najniższych i najwyższych postulowanych uposażeniach na poziomie 1:5, w roku '96 - 1:6, a w roku '99 - 1:7.
- Polacy dopuszczają blisko dwukrotnie mniejsze zróżnicowanie zarobków (1:7), niż to, które postrzegają w rzeczywistości (1:13). Społecznie akceptowane zróżnicowanie wynagrodzeń w naszym kraju rośnie. Jest to jednak wzrost wolniejszy niż zróżnicowań postrzeganych. Odnotowane prawidłowości świadczą więc o istnieniu społecznego dążenia do „spłaszczenia” struktury dochodów.
- Wśród ankietowanych silniejsza jest presja na podwyższanie zarobków zbyt niskich (postulowany ich wzrost średnio o 56%) niż do obniżania uznanych za zbyt wysokie (postulowany spadek średnio o 33%).
- W stosunku do lat '95 i '96 w społeczeństwie rośnie sprzeciw wobec szczególnego upośledzenia finansowego rolników, nauczycieli szczebla akademickiego i szkolnego, lekarzy i policjantów. Jednocześnie wyraźnie nasila się dezaprobatę finansowego uprzywilejowania przedstawicieli klasy politycznej - posłów i polityków. Rośnie natomiast akceptacja uposażeń osób piastujących najwyższe funkcje państwowe - przede wszystkim prezydenta oraz, choć w mniejszym stopniu, premiera.

Transformacja ustrojowa zapoczątkowała w Polsce zmiany w sposobie wynagradzania za pracę, co doprowadziło do wyraźnego zróżnicowania dochodów. Jak Polacy oceniają tę sytuację? Z naszych badań wynika, że w polskim społeczeństwie rozpiętość zarobków oraz rozwarstwienie społeczne prawie powszechnie oceniane są jako zbyt duże. W ubiegłym roku zauważalny był wzrost społecznej dezaprobaty nierówności dochodów, jednocześnie nasiliło się przekonanie, że państwo powinno przeciwdziałać istniejącej rozpiętości zarobków. Niemniej jednak znaczna część Polaków podziela opinię, że nierówności te są niezbędne dla rozwoju gospodarczego kraju i przyszłego dobrobytu¹. Nasuwa się pytanie, jak ten funkcjonujący w świadomości społecznej dylemat odbija się na postrzeganiu istniejącej struktury zarobków oraz na postulatach dotyczących ich wysokości?

Wzorem ubiegłych lat zapytaliśmy respondentów², ile - ich zdaniem - zarabiają oraz ile powinni zarabiać przedstawiciele poszczególnych zawodów. Na liście profesji, obok dotychczas wymienianych, po raz pierwszy umieściliśmy takie funkcje, które pojawiły się lub nabrały znaczenia wraz z wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego: wojewody, starosty, burmistrza i radnego gminnego. Dla celów analizy uwzględniamy średnie wartości podawanych przez respondentów zarobków.

¹ Zob. komunikat CBOS „Stosunek Polaków do nierówności dochodów i opieki socjalnej państwa”, oprac. M. Falkowska, lipiec '98.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (105) przeprowadzono w dniach 4-9 lutego '99 na 1111-osobowej reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłej ludności Polski.

Tabela 1

Zawody i funkcje	Jak Pan(i) sądzi, ile obecnie, przeciętnie miesięcznie, zarabiają ludzie pracujący w następujących zawodach lub pełniący określone funkcje, a ile, Pana(i) zdaniem, powinny zarabiać te osoby?								Rzeczywiste zarobki
	Postrzegana wysokość zarobków				Postulowana wysokość zarobków				
	II '94	I '95	VII '96	II '99	II '94	I '95	VII '96	II '99	
	w złotych								
Prezydent	3180	4830	7530	12 319	2550	3470	6410	12 484	11 350*
Premier	2330	3660	5460	10 560	2110	2980	4490	9356	9310*
Wojewoda	-	-	-	8495	-	-	-	5590	
Dyrektor firmy państwowej	1590	2670	4810	8387	1380	1960	2950	5335	
Prywatny przedsiębiorca	2650	3780	5830	8115	2220	2810	4830	6025	
Minister	1820	2730	4060	7953	1570	2160	3060	5778	8061*
Posel	1270	1910	3440	6453	910	1290	2150	3709	6358**
Starosta	-	-	-	6012	-	-	-	3927	
Burmistrz	-	-	-	5559	-	-	-	3544	
Polityk	1120	1740	2470	5132	870	1230	1920	3041	
Sędzia	-	1290	2010	3557	-	1570	2390	4060	
Ksiądz	1250	1480	2170	2905	650	800	1290	1726	
Radny gminny	-	-	-	2435	-	-	-	1692	
Profesor uniwersytetu	780	950	1600	2329	1130	1500	2170	3981	
Oficer wojska	750	990	1590	2276	830	1090	1680	2465	
Inżynier	620	800	1260	2233	820	1060	1560	2578	
Lekarz	640	790	1370	2008	1000	1200	1780	2987	
Górnik	560	830	1160	1886	920	1150	1740	2586	
Policjant	550	710	1120	1488	740	960	1410	2151	
Urzędnik	410	510	790	1205	520	650	990	1435	
Robotnik w prywatnej fabryce	400	510	680	959	580	760	1080	1559	
Nauczyciel	340	450	680	925	600	760	1120	1820	
Robotnik w państwowej fabryce	330	430	610	885	560	740	1030	1496	
Pielęgniarka	-	-	-	743	-	-	-	1386	
Rolnik indywidualny	380	490	860	715	740	930	1590	1780	
Sprzątaczk	220	270	390	574	330	420	620	890	

Zwraca uwagę duża zbieżność zarobków postrzeganych z rzeczywistymi. Uposażenia rzeczywiste podano: *bez wysługi lat, **bez 30% diety, por. F. Frydrykiewicz, *Są tacy, którzy zarabiają więcej niż prezydent RP*, „Rzeczpospolita” 20 (5185) z 20 I '99.

ZAROBKI POSTRZEGANE

Hierarchia zarobków postrzeganych

W odczuciu społecznym najwyższą pozycję w hierarchii zarobków w zawodach uwzględnionych w badaniu zajmuje - niezmiennie od roku '94 - prezydent, którego miesięczne uposażenie respondentów obecnie szacują na ponad 12 300 zł. Do najbardziej intratnych zajęć należy także, zdaniem badanych, sprawowanie innych najwyższych funkcji państwowych, takich jak: urząd premiera i wojewody, w mniejszym stopniu - ministra, a także zarządzanie firmą państwową i prowadzenie własnego przedsiębiorstwa. Na kolejnych miejscach sytuują się funkcje związane z działalnością polityczną (poseł, polityk) oraz samorządową (starosta, burmistrz). Opisana grupa zawodów jest stosunkowo mało zróżnicowana pod względem zarobków, najwyższe spośród nich uposażenie, prezydenta, jest dwuipółkrotnie wyższe od najniższego - polityka.

Kolejne zawody w hierarchii zarobków dzieli w stosunku do głowy państwa znacznie większy dystans finansowy. W opinii badanych prezydent zarabia bowiem trzy i pół razy więcej niż sędzia, czterokrotnie więcej niż ksiądz i pięciokrotnie więcej niż radny gminny. Wynagrodzenie prezydenta jest ponad pięciokrotnie wyższe od uposażenia profesora uniwersytetu i inżyniera oraz sześciokrotnie - od zarobków lekarza. Z zawodów inteligenckich nauczyciele otrzymują pensje zdecydowanie najniższe w stosunku do wynagrodzenia prezydenta (zdaniem badanych, prezydent zarabia ponad trzynastokrotnie więcej niż nauczyciel). Podobny dystans dzieli zarobki prezydenta i robotników. Jeszcze bardziej, bo aż siedemnastokrotnie, uposażenie prezydenta przewyższa pensje pielęgniarek i rolników, a więc przedstawicieli grup zawodowych, które ostatnio protestowały przeciw swojej pauperyzacji. W odczuciu społecznym nadal jednak zdecydowanie najmniej zarabia sprzątaczką (574 zł). Należy podkreślić, że najwyższe spośród szacowanych wynagrodzenie prezydenta przewyższa najniższe zarobki sprzątaczką prawie dwadzieścia dwa razy. Odnotowane dystanse świadczą o tym, że **Polacy mają świadomość silnego zróżnicowania czy wręcz rozwarstwienia ekonomicznego społeczeństwa.**

Tabela 2

Zawody i funkcje	Jak Pan(i) sądzi, ile obecnie, przeciętnie miesięcznie, zarabiają ludzie pracujący w następujących zawodach lub pełniący określone funkcje?	Stosunek postrzeganych zarobków poszczególnych grup zawodowych do postrzeganych zarobków prezydenta
	w złotych	
Prezydent	12 319	
Premier	10 560	1 : 1,2
Wojewoda	8495	1 : 1,5
Dyrektor firmy państwowej	8387	1 : 1,5
Prywatny przedsiębiorca	8115	1 : 1,5
Minister	7953	1 : 1,5
Posel	6453	1 : 1,9
Starosta	6012	1 : 2,0
Burmistrz	5559	1 : 2,2
Polityk	5132	1 : 2,4
Sędzia	3557	1 : 3,5
Ksiądz	2905	1 : 4,2
Radny gminny	2435	1 : 5,1
Profesor uniwersytetu	2329	1 : 5,3
Oficer wojska	2276	1 : 5,4
Inżynier	2233	1 : 5,5
Lekarz	2008	1 : 6,0
Górnik	1886	1 : 6,5
Policjant	1488	1 : 8,3
Urzędnik	1205	1 : 10,2
Robotnik w prywatnej fabryce	959	1 : 12,8
Nauczyciel	925	1 : 13,3
Robotnik w państwowej fabryce	885	1 : 13,9
Pielęgniarka	743	1 : 16,6
Rolnik indywidualny	715	1 : 17,2
Sprzątaczk	574	1 : 21,5

W miarę upływu lat wyraźnie zwiększa się postrzegana przez badanych rozpiętość między wynagrodzeniem najniższym (sprzątaczk) a najwyższym (prezydenta). W lutym '94 uposażenie prezydenta czternastokrotnie przewyższało płacę sprzątaczk, niespełna rok później - osiemnastokrotnie, w lipcu '96 - dziewiętnastokrotnie, a obecnie prawie dwudziestodwukrotnie. Tak więc w odczuciu społecznym wyraźnie pogłębia się różnicowanie skrajnych zarobków³.

³ Zob. komunikat CBOS „Prestiz zawodów a struktura zarobków”, wrzesień '96.

Zmiany w postrzeganiu zarobków w latach '96 - '99

Spoleczeństwo dostrzega wyraźne różnice w tempie wzrostu zarobków poszczególnych grup zawodowych.

Tabela 3

Zawody i funkcje	Jak Pan(i) sądzi, ile obecnie, przeciętnie miesięcznie, zarabiają ludzie pracujący w następujących zawodach lub pełniący określone funkcje?		Zmiany postrzeganych zarobków w latach '96 - '99
	VII '96	II '99	
	w złotych		w procentach
Polityk	2470	5132	+108
Minister	4060	7953	+96
Premier	5460	10 560	+93
Posel	3440	6453	+88
Sędzia	2010	3557	+78
Inżynier	1260	2233	+77
Dyrektor firmy państwowej	4810	8387	+74
Prezydent	7530	12 319	+64
Górnik	1160	1886	+63
Urzędnik	790	1205	+53
Lekarz	1370	2008	+47
Sprzątaczk	390	574	+47
Profesor uniwersytetu	1600	2329	+46
Robotnik w państwowej fabryce	610	885	+45
Oficer wojska	1590	2276	+43
Robotnik w prywatnej fabryce	680	959	+41
Prywatny przedsiębiorca	5830	8115	+39
Nauczyciel	680	925	+36
Ksiądz	2170	2905	+34
Policjant	1120	1488	+33
Rolnik indywidualny	860	715	-17

W zestawieniu brakuje zawodów i funkcji, które po raz pierwszy wprowadzono w obecnym badaniu (wojewody, starosty, burmistrza, radnego gminnego oraz pielęgniarke).

W odczuciu Polaków w okresie od lipca '96 do lutego '99 zarobki uwzględnionych w badaniu grup zawodowych wzrosły średnio o 57 punktów procentowych. Zdecydowanie najbardziej jednak, zdaniem badanych, wzrosły uposażenia klasy politycznej - polityków, premiera, ministrów i posłów. Kolejną pod względem dynamiki zarobków grupę zawodów tworzą sędziowie, inżynierowie oraz dyrektorzy firm

państwowych. Stosunkowo najbliższej przeciętnej sytuacji się natomiast wzrost uposażenia prezydenta - w ocenie ankietowanych jest on znacznie niższy niż w przypadku innych polityków i utrzymuje się na poziomie wzrostu wynagrodzeń górników.

Wzrost zarobków przedstawicieli pozostałych zawodów kształtuje się na przeciętnym poziomie (np. urzędników) lub poniżej tego poziomu. Do tej grupy zaliczyć trzeba - obok lekarzy, profesorów uniwersytetu, oficerów wojska - osoby wykonujące pracę fizyczną, tzn. sprzątaczkę i robotników. Zaskakujące jest to, że w odczuciu społecznym wzrost zarobków prywatnych przedsiębiorców był niższy niż wymienionych grup. Równie nisko szacują badani wzrost zarobków nauczycieli, księży oraz policjantów. Natomiast jako zdecydowanie najbardziej upośledzona postrzegana jest sytuacja finansowa rolników, których zarobki, zdaniem badanych, zmniejszyły się w ciągu dwóch i pół roku o 17%.

W odczuciu społecznym w stosunku do lipca '96 wyraźnie poprawiła się sytuacja finansowa głównie tych grup zawodowych, które zajmowały i nadal zajmują wysokie pozycje w hierarchii zarobków oraz władzy (w najmniejszym stopniu odnosi się to do urzędu prezydenta). Wynagrodzenia przedstawicieli pozostałych zawodów wzrosły w znacznie mniejszym stopniu, natomiast dochody rolników wręcz zmalały.

W jakiej mierze Polacy akceptują postrzegane rozwarstwienie ekonomiczne? Odpowiedź na to pytanie wymaga przyjrzenia się społecznym postulatom dotyczącym zarobków grup zawodowych uwzględnionych w badaniu.

ZAROBKI POSTULOWANE A POSTRZEGANE

Spolecznie dopuszczalna rozpiętość zarobków

Z płacowych postulatów respondentów wynika, że dopuszczają oni maksymalną rozpiętość między wynagrodzeniem najniższym (sprzątaczkę) a najwyższym (prezydenta) na poziomie 1:14.

Tabela 4

Zawody i funkcje	Jak Pan(i) sądzi, ile obecnie, przeciętnie miesięcznie, powinni zarabiać ludzie pracujący w następujących zawodach lub pełniący określone funkcje?	Stosunek postulowanych zarobków poszczególnych grup zawodowych do postulowanych zarobków prezydenta
	w złotych	
Prezydent	12 484	
Premier	9356	1 : 1,3
Prywatny przedsiębiorca	6025	1 : 2,0
Minister	5778	1 : 2,1
Wojewoda	5590	1 : 2,2
Dyrektor firmy państwowej	5335	1 : 2,3
Sędzia	4060	1 : 3,1
Profesor uniwersytetu	3981	1 : 3,1
Starosta	3927	1 : 3,2
Posel	3709	1 : 3,4
Burmistrz	3544	1 : 3,5
Polityk	3041	1 : 4,1
Lekarz	2987	1 : 4,2
Górnik	2586	1 : 4,8
Inżynier	2578	1 : 4,8
Oficer wojska	2465	1 : 5,1
Policjant	2151	1 : 5,8
Nauczyciel	1820	1 : 6,9
Rolnik indywidualny	1780	1 : 7,0
Ksiądz	1726	1 : 7,2
Radny gminny	1692	1 : 7,4
Robotnik w prywatnej fabryce	1559	1 : 8,0
Robotnik w państwowej fabryce	1496	1 : 8,3
Urzędnik	1435	1 : 8,7
Pielęgniarka	1386	1 : 9,0
Sprzątaczką	890	1 : 14,0

Przypomnijmy, że postrzegana rozpiętość zarobków sprzątaczką i prezydenta (1:21,5) jest znacznie wyższa od postulowanej (1:14,0), co świadczy o braku społecznej akceptacji postrzeganego zróżnicowania skrajnych zarobków. Z dłuższej perspektywy czasowej odnotowujemy jednak stopniowy wzrost społecznego przyzwolenia na to zróżnicowanie - w lutym '94 oraz styczniu '95 ankietowani dopuszczali bowiem proporcje między uposażeniem sprzątaczką i prezydenta na poziomie 1:8, w lipcu '96 - 1:10, a w lutym '99 - 1:14.

W dotychczasowej analizie porównywaliśmy zarobki przedstawicieli dwóch zawodów (prezydenta i sprzątaczkę) znajdujących się na przeciwstawnych krańcach zarówno hierarchii zarobków postrzeganych, jak i postulowanych. Zbadajmy, czy opisane prawidłowości sprawdzą się, jeśli porównamy średnie postrzeganej i postulowanej przez respondentów wysokości zarobków w trzech zawodach sytuujących się od roku '94 na krańcach obu hierarchii.

W społecznym odczuciu niezmiennie najwyższe zarobki spośród zawodów uwzględnionych w badaniu uzyskują prezydent, premier oraz prywatny przedsiębiorca, natomiast najgorzej zarabiają sprzątaczkę, robotnicy zatrudnieni w państwowej fabryce oraz nauczyciele⁴.

Tabela 5

Zawody i funkcje	Zarobki postrzegane według terminów badań			
	II '94	I '95	VII '96	II '99
Zawody i funkcje o najwyższych zarobkach postrzeganych	w złotych			
Prezydent	3180	4830	7530	12 319
Premier	2330	3660	5460	10 560
Prywatny przedsiębiorca	2650	3780	5830	8115
Średnia zarobków w ww. zawodach	2720	4090	6273	10 331
Zawody o najniższych zarobkach postrzeganych				
Sprzątaczkę	220	270	390	574
Robotnik w państwowej fabryce	330	430	610	885
Nauczyciel	340	450	680	925
Średnia zarobków w ww. zawodach	297	383	560	795
Proporcje zarobków w zawodach o najniższych i najwyższych postrzeganych zarobkach	1: 9,2	1: 10,7	1: 11,2	1: 13,0

Od roku '94 najwyższą pozycję w hierarchii zarobków postulowanych zajmują również prezydent, premier oraz prywatny przedsiębiorca, natomiast na najniższych miejscach sytuują się sprzątaczkę, robotnicy zatrudnieni w państwowej fabryce oraz urzędnicy.

⁴ Zarobki rolników, postrzegane obecnie jako jedne z najniższych, w przeszłości były różnie oceniane.

Tabela 6

Zawody i funkcje	Zarobki postulowane według terminów badań			
	II '94	I '95	VII '96	II '99
Zawody i funkcje o najwyższych postulowanych zarobkach	w złotych			
Prezydent	2550	3470	6410	12 484
Premier	2110	2980	4490	9356
Prywatny przedsiębiorca	2220	2810	4830	6025
Średnia zarobków postulowanych dla ww. zawodów	2293	3087	5243	9288
Zawody o najniższych postulowanych zarobkach				
Sprzątaczką	330	420	620	890
Robotnik w państwowej fabryce	560	740	1030	1496
Urzędnik	520	650	990	1435
Średnia zarobków postulowanych dla ww. zawodów	470	603	880	1274
Proporcje postulowanych zarobków w zawodach o najniższych i najwyższych postulowanych wynagrodzeniach	1: 4,9	1: 5,1	1: 6,0	1: 7,3

Przytoczone dane w pełni potwierdzają wcześniejsze tezy. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych w odczuciu Polaków wyraźnie pogłębia się zróżnicowanie zarobków - w roku '94 szacowane ono było na 1:9, w latach '95 i '96 - 1:11, a w roku '99 - 1:13. Jednocześnie stopniowo wzrasta akceptacja zróżnicowania zarobków - w latach '94 i '95 społeczeństwo dopuszczało zróżnicowania rzędu 1: 5, w roku '96 - 1:6, a w '99 - 1:7. Można z tego wysnuć trzy wnioski. Po pierwsze, Polacy dopuszczają znacznie mniejsze zróżnicowanie zarobków, aniżeli to, które dostrzegają w rzeczywistości między dobrze i źle zarabiającymi grupami zawodowymi. Po drugie, społecznie akceptowane zróżnicowanie zarobków w Polsce rośnie. Po trzecie, wzrost różnic akceptowanych jest wolniejszy niż wzrost różnic dostrzeganych. Odnotowane prawidłowości świadczą o istnieniu społecznego dążenia do „spłaszczenia” struktury dochodów, choć jednocześnie dopuszczane jest coraz większe ich zróżnicowanie.

Spoleczne postulaty zmian w zarobkach

Porównując wartości postrzeganych i postulowanych zarobków poszczególnych grup zawodowych spróbujemy odtworzyć, jakie zmiany „proponują” respondenci w postrzeganej przez siebie strukturze wynagrodzeń. Ilustruje je rysunek, na którym przedstawiono wyrażoną w procentach różnicę między zarobkami postrzeganymi a postulowanymi, przy czym za 100% przyjęto zarobki postrzegane.

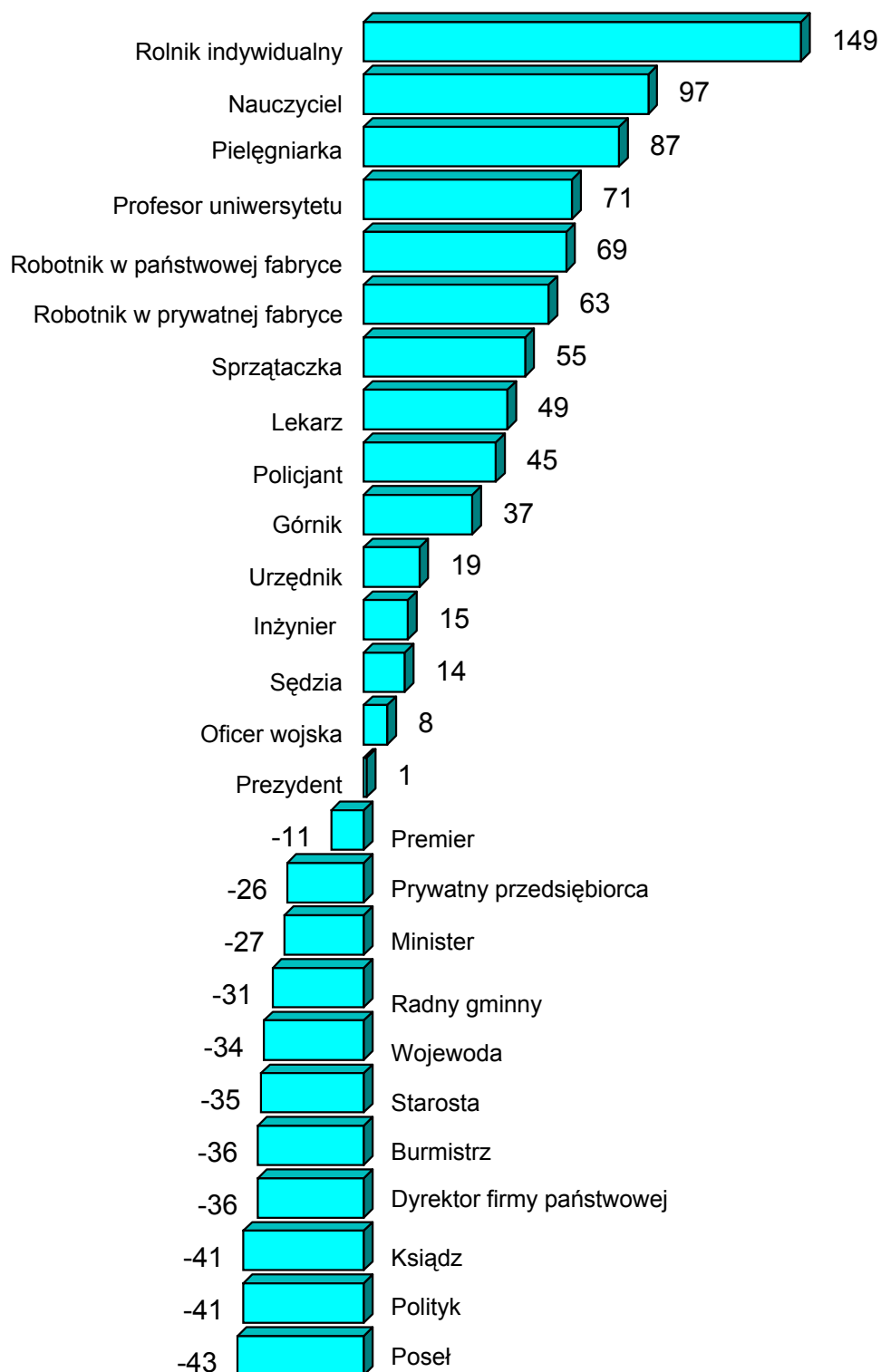
Jako szczególnie zawyżone odbierane są zarobki płynące z uprawiania polityki (posła, polityka) oraz dochody księży. Z postulatów ankietowanych wynika, że należałoby także ograniczyć uposażenia osób zarządzających państwowymi firmami oraz samorządowców (burmistrza, starosty, radnych gminnych)⁵. Jako zbyt wysokie postrzegane są również zarobki prywatnych przedsiębiorców, a także osób sprawujących urzędy państwowe - głównie wojewody i ministra. Znacznie mniej zastrzeżeń mają respondenci do uposażenia premiera, natomiast pensja prezydenta odbierana jest jako najbardziej właściwa.

Ogólnie rzecz biorąc, społeczne postulaty obniżania zarobków odnoszą się do jedenastu zawodów spośród dwudziestu sześciu branych przez nas pod uwagę. Skala proponowanej redukcji wynagrodzeń kształtuje się w granicach 11-43%, czyli wynosi średnio 33%.

Znacznie bardziej zróżnicowane są postulaty dotyczące podwyższania zarobków uznanych za zbyt niskie. Odnoszą się one do czternastu zawodów lub funkcji, skala postulowanego zwiększenia płac kształtuje się w granicach 8-149%, czyli wynosi średnio 56%.

⁵ Zob. komunikat CBOS „Opinie o zarobkach władz samorządowych”, oprac. B. Roguska, marzec '99.

RYS. 1. WYRAŻONA W PROCENTACH RÓŻNICA MIĘDZY ZAROBKAMI POSTRZEGANYMI A POSTULOWANYMI (ZA 100% PRZYJĘTO ZAROBKI POSTRZEGANE)

Wskaźniki po prawej stronie należy interpretować jako postulat zwiększenia wynagrodzeń, natomiast po lewej - jako postulat ich zmniejszenia.

Postulaty zwiększenia zarobków w największym stopniu odnoszą się do rolników, którzy postrzegani są jako zdecydowanie najbardziej upośledzeni finansowo. Silna jest także społeczna presja na podwyższenie uposażeń przedstawicieli zawodów należących do sfery oświaty i lecznictwa, tzn. nauczycieli, profesorów uniwersytetu oraz pielęgniarek. Jako zbyt niskie odbierane są również wynagrodzenia robotników zatrudnionych w fabrykach zarówno państwowych, jak i prywatnych oraz sprzątaczek. Natomiast bardziej umiarkowane są propozycje podwyższenia płac lekarzy oraz policjantów. Również postulaty dotyczące podwyżek zarobków górników są wyraźnie niższe niż ogółu zawodów robotniczych. Trzeba jednak pamiętać, że badani postrzegają uposażenia górników jako znacznie wyższe niż innych robotników. Mimo to jednak proponują ich wzrost do 2586 zł (średnio), a więc do kwoty znacznie wyższej niż postulowane zarobki innych robotników oraz porównywalnej z wynagrodzeniem inżynierów.

Ogólnie można uznać, że różnice między pozycjami poszczególnych grup zawodowych w postrzeganej i postulowanej hierarchii płac nie są duże.

Postulat wyraźnej poprawy pozycji finansowej dotyczy sześciu zawodów - przede wszystkim profesora uniwersytetu (z 14 miejsca na 8) i rolnika (z 25 na 19), a w mniejszym stopniu - sędziego (z 11 na 7), lekarza (z 17 na 13), nauczyciela (z 22 na 18), górnika (z 18 na 14). Natomiast znaczące zmniejszenie płac postulowane jest w odniesieniu do przedstawicieli trzech zawodów: głównie księdza (z 12 miejsca na 20) i radnego gminnego (z 13 na 21), w mniejszym zaś stopniu - urzędnika (z 20 na 24) oraz posła (z 7 na 10).

Tabela 7

Postrzegana wysokość zarobków		Postulowana wysokość zarobków	
Zawody i funkcje	Średnia w złotych	Zawody i funkcje	Średnia w złotych
1. Prezydent	12 319	1. Prezydent	12 484
2. Premier	10 560	2. Premier	9356
3. Wojewoda	8495	3. Prywatny przedsiębiorca	6025
4. Dyrektor firmy państwowej	8387	4. Minister	5778
5. Prywatny przedsiębiorca	8115	5. Wojewoda	5590
6. Minister	7953	6. Dyrektor firmy państwowej	5335
7. Poseł	6453	7. Sędzia	4060
8. Starosta	6012	8. Profesor uniwersytetu	3981
9. Burmistrz	5559	9. Starosta	3927
10. Polityk	5132	10. Poseł	3709
11. Sędzia	3557	11. Burmistrz	3544
12. Ksiądz	2905	12. Polityk	3041
13. Radny gminny	2435	13. Lekarz	2987
14. Profesor uniwersytetu	2329	14. Górnik	2586
15. Oficer wojska	2276	15. Inżynier	2578
16. Inżynier	2233	16. Oficer wojska	2465
17. Lekarz	2008	17. Policjant	2151
18. Górnik	1886	18. Nauczyciel	1820
19. Policjant	1488	19. Rolnik indywidualny	1780
20. Urzędnik	1205	20. Ksiądz	1726
21. Robotnik w prywatnej fabryce	959	21. Radny gminny	1692
22. Nauczyciel	925	22. Robotnik w prywatnej fabryce	1559
23. Robotnik w państwowej fabryce	885	23. Robotnik w państwowej fabryce	1496
24. Pielęgniarka	743	24. Urzędnik	1435
25. Rolnik indywidualny	715	25. Pielęgniarka	1386
26. Sprzątaczką	574	26. Sprzątaczką	890

**ZMIANY W POSTRZEGANIU ZAROBKÓW ORAZ W POSTULATACH PŁACOWYCH
W LATACH '95 - '99**

Spróbujmy odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu w porównaniu z latami '95 i '96 zmieniły się opinie dotyczące postrzeganych i postulowanych zarobków.

Tabela 8

Zawody i funkcje	Wyrażona w procentach różnica między zarobkami postrzeganymi a postulowanymi (za 100% przyjęto zarobki postrzegane)		
	I '95	VII '96	II '99
Rolnik indywidualny	+ 89	+ 85	+ 149
Nauczyciel	+ 69	+ 65	+ 97
Profesor uniwersytetu	+ 58	+ 36	+ 71
Robotnik w państwowej fabryce	+ 72	+ 69	+ 69
Robotnik w prywatnej fabryce	+ 49	+ 59	+ 63
Sprzątaczką	+ 56	+ 59	+ 55
Lekarz	+ 52	+ 30	+ 49
Policjant	+ 35	+ 26	+ 45
Górnik	+ 39	+ 50	+ 37
Urzędnik	+ 27	+ 27	+ 19
Inżynier	+ 33	+ 24	+ 15
Sędzia	+ 22	+ 19	+ 14
Oficer wojska	+ 10	+ 6	+ 8
Prezydent	- 28	- 15	+ 1
Premier	- 19	- 18	- 11
Prywatny przedsiębiorca	- 26	- 17	- 26
Minister	- 21	- 25	- 27
Dyrektor firmy państwowej	- 27	- 39	- 36
Ksiądz	- 46	- 41	- 41
Polityk	- 29	- 22	- 41
Posel	- 32	- 37	- 43

W stosunku do lipca '96 wyraźnie nasiliło się poczucie, że zbyt niskie są zarobki rolników (wzrost różnicy między zarobkami postrzeganymi a postulowanymi o 64 punkty procentowe), a następnie: profesorów uniwersytetu i nauczycieli (odpowiednio o 35 punktów

i 32 punkty), a także lekarzy i policjantów (po 19 punktów)⁶. Osłabło natomiast przekonanie, że zbyt niskie są zarobki górników (o 13 punktów). W porównaniu z rokiem '95 stopniowo maleje także poczucie, że zbyt niskie są pensje inżynierów, urzędników i sędziów. Jednakże mimo spadku poparcia dla podwyżek zarobków tych grup ich uposażenia uznawane są nadal za zbyt niskie.

Stopniowo rośnie natomiast akceptacja zarobków prezydenta. W latach '95 i '96 badani uważali je za zawyżone (odpowiednio o 28% i 15%), natomiast obecnie uznaje się je za właściwe. Osłabło też poczucie, że wynagrodzenie premiera powinno być niższe. W przypadku posła odnotowujemy natomiast dokładnie odwrotną tendencję, tzn. stopniowy spadek aprobaty jego zarobków - w latach '95 i '96 uznawano je za zawyżone odpowiednio o 32% i 37%, obecnie zaś już o 43%. W porównaniu z rokiem '96 wyraźnie wzrosło też przekonanie, że zarobki polityka powinny być mniejsze.

Można więc uznać, że w społeczeństwie rośnie sprzeciw wobec szczególnego upośledzenia finansowego rolników, a także nauczycieli szczebla akademickiego i szkolnego, lekarzy i policjantów. Jednocześnie wyraźnie nasila się dezaprobatą finansowego uprzywilejowania przedstawicieli klasy politycznej - posłów i polityków. Rośnie natomiast akceptacja uposażeń osób sprawujących najwyższe funkcje państwowe - przede wszystkim prezydenta oraz, choć w mniejszym stopniu, premiera.

Polacy mają świadomość istnienia silnego zróżnicowania finansowego poszczególnych grup zawodowych, dostrzegają też wyraźne różnice w tempie wzrostu ich zarobków w ciągu dwóch i pół roku, a zatem zdają sobie sprawę z rosnącego rozwarstwienia ekonomicznego w Polsce. Od lipca '96 wyraźnie poprawiła się w społecznym odczuciu

⁶ O pielęgniarkach nie możemy się wypowiadać, ponieważ zawód ten nie był uwzględniany we wcześniejszych badaniach.

sytuacja finansowa głównie tych grup zawodowych, które zajmowały i nadal zajmują wysokie pozycje w hierarchii zarobków oraz władzy (w najmniejszym stopniu odnosi się to do urzędu prezydenta). Zarobki przedstawicieli pozostałych zawodów wzrosły - zdaniem badanych - w znacznie mniejszym stopniu, dochody rolników natomiast zmalały.

W odczuciu społecznym od roku '94 niezmiennie najwyższe zarobki uzyskują prezydent, premier oraz prywatny przedsiębiorca, natomiast najgorzej zarabiają - zdaniem badanych - sprzątaczkę, robotnicy zatrudnieni w państwowej fabryce oraz nauczyciele.

W hierarchii zarobków postulowanych również niezmiennie najwyższe pozycje zajmują prezydent, premier oraz prywatny przedsiębiorca, na najniższych miejscach zaś sytuują się sprzątaczkę i robotnicy zatrudnieni w państwowej fabryce oraz urzędnicy.

Z porównania postrzeganych i postulowanych średnich zarobków wymienionych grup zawodów zajmujących górne i dolne pozycje w hierarchii wynagrodzeń wynika, że w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych wyraźnie pogłębia się w odczuciu Polaków zróżnicowanie zarobków - w roku '94 szacowane ono było na 1:9, w latach '95 i '96 - 1:11, w roku '99 - 1:13. Jednocześnie stopniowo zwiększa się akceptacja zróżnicowania zarobków - w latach '94 i '95 społeczeństwo dopuszczało zróżnicowania rzędu 1: 5, w roku '96 - 1:6, a w '99 - 1:7. Oznacza to, po pierwsze, że społeczeństwo dopuszcza znacznie mniejsze zróżnicowanie zarobków, aniżeli to, które dostrzega w rzeczywistości. Po drugie, społecznie akceptowane zróżnicowanie zarobków w Polsce rośnie, choć wolniej niż zróżnicowanie postrzegane. Odnotowane prawidłowości świadczą o istnieniu społecznego dążenia do „spłaszczania” struktury dochodów.

Trzeba jednak podkreślić, że wśród ankietowanych silniejsza jest presja na podwyższanie zarobków zbyt niskich (postulowany ich wzrost średnio o 56%) niż obniżanie uznanych za zbyt wysokie (postulowany ich spadek średnio o 33%). Może to oznaczać, że Polacy nie tyle chcą „zabrać” bogatym, ile sądzą, że płace zwykłych ludzi nie zapewniają im i ich rodzinom godziwych warunków życia⁷.

⁷ Hipotezę tę potwierdza fakt, że - w świetle naszych badań - poniżej społecznego progu biedy (miesięczne dochody *per capita* w rodzinie nie wyższe niż 325 zł) żyje obecnie niemal dwie piąte społeczeństwa. Zob. komunikat CBOS „Ludzie biedni w Polsce”, oprac. B. Wciórka, luty '99.

W stosunku do lat '95 i '96 w społeczeństwie rośnie sprzeciw wobec szczególnego upośledzenia finansowego rolników, nauczycieli szczebla akademickiego i szkolnego, a także przedstawicieli zawodów zapewniających obywatelom poczucie osobistego bezpieczeństwa, tzn. lekarzy i policjantów. Jednocześnie wyraźnie nasiliła się dezaprobatą finansowego uprzywilejowania przedstawicieli klasy politycznej - posłów i polityków. Rośnie natomiast akceptacja uposażeń osób piastujących najwyższe funkcje państwowe - przede wszystkim prezydenta, a także, choć w mniejszym stopniu, premiera.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA